

40/1

7436

БІОТЕКА СОЮЗУ УКРАЇНОК

Ч. 1.

МІЛЕНА РУДНИЦЬКА

УКРАЇНСЬКА ДІЙСНІСТЬ І ЗАВДАННЯ ЖІНКИ

Л Ї В І В

1934

НАКЛАДОМ ЖІНОЧОЇ ВИДАВНИЧОЇ КООПЕРАТИВИ
„СОЮЗ УКРАЇНОК“

06
10

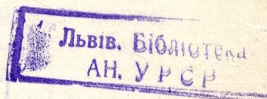
БІБЛІОТЕКА СОЮЗУ УКРАЇНОК
Ч. 1.

МІЛЕНА РУДНИЦЬКА

УКРАЇНЬСЬКА ДІЙСНІСТЬ
І ЗАВДАННЯ ЖІНКИ

ПРОМОВА ВИГОЛОШЕНА НА ВІДКРИТТІ
УКРАЇНСЬКОГО ЖІНОЧОГО КОНГРЕСУ
23 ЧЕРВНЯ 1934 Р. В СТАНИСЛАВОВІ

86640/1

Л Ъ В І В

1934

НАКЛАДОМ ЖІНОЧОЇ ВИДАВНИЧОЇ КООПЕРАТИВИ
„СОЮЗ УКРАЇНОК“

1935/1

9774/246

Львівська державна
наукова бібліотека

№ 4931

ДРУКАРНЯ „ГРАФІЯ“, ЛЬВІВ, ВУЛ. ТИХА 5. ТЕЛ. 202-83.

Великий, святочний день!

Велика, радісна хвилина!

Винятковий це день п'ятьдесятьліттям роковин, які сьогодні святкуємо. Він небуденний і світлий також тому, що ось сьогодні відбувається перший загальний всеукраїнський Жіночий Конгрес. І скажім собі щиро: те, що нам вдалося здійснити сьогоднішній Конгрес, — те, що ми зуміли збірним зусиллям нас усіх зреалізувати задумане діло, — те, що ми найшлися тут разом, — не вважаючи на всі труднощі зовнішнього і внутрішнього характеру, всупереч усім перешкодам, усім малодухам і людям злої волі наперекір — це наповнює нас не тільки радістю, але й гордістю. Чи не перший це раз в українській історії відбувається зїзд з такою широкою територіяльною базою? Чи не перший це раз після катастрофи визвольної боротьби зібралися українці різних земель, різних світоглядів, вірувань, переконань і партій, — зєдинені одною спільною національною ідеєю, надихані бажанням, щоби її в собі скріпити, в інших розпалити, щоби її якнайкраще в дійсність перевести?

Зібралися українські жінки у свідомій співвідповідальності за українську дійсність, як свідомі співтворці української майбутности.

Одначе на нашу радість паде велика, чорна тінь. У незвичайно відповідальних часах і у

винятково важкому, просто трагічному положенні доводиться нам відбувати цей Конгрес. І тому простіть, Дорогі Сестри, що ці слова привіту не можуть бути такі беззастережно радісні, такі безжурно погідні, як може повинні би бути.

Святкуємо цей 50-літній ювілей українського жіночого руху

Мабуть не переживав іще Український Нарід у своїй історії такого лихоліття, не переходив ніколи досі такого пекла фізичних і моральних страждань. Внаслідок невдачі визвольної боротьби українські землі розшатовані між чотири держави. І чим далі від нашої останньої визвольно-державної спроби, тим ясніше розуміємо і тим дошкульніше відчуваємо трагедію нашої бездержавности. Тим краще здаємо собі справу, що значить не д о с т а ч а п о л і т и ч н о ї н е з а л е ж н о с т и. Це не тільки економічний визиск, але й нужда, не тільки чужа школа, але й марнування велитенських засобів потенціальної духової енергії, які дрімають у нашій дітворі, не тільки культурна відсталість, але й духове каліцтво,

Бездержавність — це підсвідоме почуття меншевартності в одних і почуття нестерпної

Нації у других. Це ті безмежні моральні шкоди, які відбиваються на психіці довгих поколінь. Це чужі агентури, це ломання душ і спідлювання характерів, це наша кволість і нікчемність — аж до найстрашніших форм рабства і найглибшого морального у-

падку, аж до національного відступства і зради включно.

Тоді як інші, навіть маленькі народи, без великого минулого і без великих матеріальних і моральних засобів, силою політичної кон'юктури стали самостійними державними організаціями, наш Нарід не вмів здійснити найвищої форми свого самоозначення, не вмів оформити себе в державу, як еманацию всіх своїх політичних, господарських і культурних сил.

Одначе сам факт політичної неволі не вичерпує ще трагізму положення Українського Народу.

Наш материк, найбільша, головна частина нашого Народу не могла прислати на це наше свято своїх представниць.

Те, що діється нині в Радянській Україні, переходить межі найбільш хоробливої уяви. На окреслення цього є тільки одно слово: жах. Там іде боротьба не за владу, не за громадські права, не за особисті вольності, а за найбільш елементарні засоби людського животіння. Ось ми є свідками, як наш віковий ворог, Москва, почав із нами боротьбу за само наше біологічне існування. Він відбирає нам навіть ті джерела прожитку, якими користуються півдикі мешканці найстрашніше експлуатованих колоній. Ось ми є свідками винищення нашого Народу голодом, витвореним свідомо й організовано, як метою, що має на цілі приборкати, здушити всі протирадянські настрої, всі самостійницькі течії і національно-державницькі змагання Народу.

А побіч винищення України голодом, ми були і є від ряду літ свідками, як большевики нищать усі питомі прикмети нашого Народу, всі його моральні, культурні і господар-

ські цінності, — як вони намагаються використати первні української психіки, релігію і вірування, історичну традицію і народний побут, і насадити силою чужі українській природі форми господарського і духового життя.

Скільки наших земляків згинуло на Придніпрянській Україні і на Кубані голодовою смертю? Два, п'ять чи десять мільйонів? Стільки, скільки живе нас, українців, на захід від Збруча, чи трохи більше чи менше? Ніхто цього не знає... Уявіть собі, Сестри, уявіть собі на хвилину, цілу Галичину і Волинь, Буковину і Підкарпаття одним великим цвинтаріщем без одної живої істоти. Уявіть собі, що вимерло тут ціле населення. Передумайте бодай на один мент цю думку до кінця. Подумайте, що на Україні вимирала поголовно, мов скошена трава, майбутність Нації, українська дітвора. Вимерли старці, знеможені хворобами і недостатками. Падали, як підрізані дуби, чоловіки в цвіті віку. Тільки жінок вимерло найменше... Вони, матері, мають найбільшу вітальну силу, — їм небагато треба для прожитку... Вони в часі голодової пошести на Великій Україні мали той сам сумний привілей, який мають жінки в часі війни: дивитися безрадно і безпомічно, як гинуть їх найближчі...

І освідоміть собі ще на хвилину всі наслідки голоду: хвороби, пошесті, ціле біологічне ослаблення Нації, — подумайте, як будуть виглядати ці ще ненароджені діти, діти батьків, які недоїдають цілими роками. Уявіть собі моральне здичіння людини, перед якою стоїть тільки одна проблема: наїстися, вижити, перетривати голод. Подумайте: наша Батьківщина, цей край казкових природних багатств, молоком і медом текуча країна, перемінилася в пустелю. Велика Україна, най-

головніше джерело національної культури і державницької ідеї, земля, що видала Шевченка і Лесю Українку, Хмельницького і Мазепу, перемінилася в край, де люди втратили до глибини почуття гуманності, де одинокою формою протесту, навіть для комуніста, є тільки самовбивство.

І не на полі бою впали ці мільйони, не гинули вони як герої, як лицарі, не за ідеали принесли в жертву своє життя. По гостинцях, під плотом, опухлі з голоду конали...

І не кажим, Сестри, що цьому винні вони, вороги, москалі, большевики. Ні — це **наша** вина, наша **власна** вина, що ми залишилися паралітиком на роздоріжжі історії. **Наша** вина, що не вміємо взяти своєї долі у власні руки. А передусім вина нас: верхівки, інтелігенції, провідників, що не вміли примусити народ до жертв тоді, коли кувалася доля Української Держави.

Ось ці думки затроюють нам душу аж до дна, вони мов кровавий викид совісти зганяють сон з очей і соромом палять нам обличчя.

В таких умовах відбуваємо наш Конгрес.

Але цьому не кінець. Коли хочете мати повну картину нашого трагічного положення, додайте до факту бездержавности та фізичного винищування Народу за Збручем ще й наш внутрішній хаос і розбиття.

Хто зможе колинебудь обчислити суму розтраченої національної енергії, яка йде в нас на взаємне поборювання? Нема хіба другого громадянства на земній кулі, яке марнувало би такі велитенські скількості зусиль зовсім непродуктивно на внутрішні межиусобиці, як ми, хоча одночасно ми хіба є останні, які на таке марнотратство сил можемо собі дозволити.

І не тільки у тому річ, що ми збилися з одного шляху і шукаємо його наосліп по доріжках і мавнівцях, які часто біжать у протилежних собі напрямках. А річ у тому, що це розпорошення національних сил не йде по лінії здорових суспільних течій та не має за основу істотних світоглядних різниць громадянства. Воно зводиться переважно до явищ анархії, гурткових котерій і вузьких групових, або й особистих, амбіцій і інтересів. Внутрішнє розладдя, спричинене партійно-політичною боротьбою, збільшує в останніх часах явище, якого перед війною ми не знали, а саме релігійна боротьба серед Народу. Коли поглянемо довкола себе, бачимо сотні непорозумінь, сварок, конфліктів, так у справах дрібних, як і в найважливіших питаннях нашого національного життя. Жахом наповнює нас факт, що навіть до тих найважливіших питань національного життя поодинокі групи підходять з погляду власного престижу й інтересу. Коли приглянемося даліше методам політичної боротьби, стверджуємо повне заломання моралі у внутрішніх громадських відносинах. Принялася в нас думка, що принципи прилюдної громадської моралі цілковито різняться від приватної особистої моралі. Найбільше неетичні вчинки, яких ніколи не зробила би чесна особина в приватнім житті, стали допустимі, добули собі право горожанства в житті громадським. А вслід за тим іде безупинне недовіря одних до одних, бажання перехитрити політичного противника, нетерпимість і злоба, брак взаємного розуміння і виrozumіння. Каїнова ненависть синів одної Матері, ненависть, яка обезсилює, параліжує їхні сили, не дозволяє звернути їх назовні.

Такі невідрадні відносини панують серед громадянства західно-українських земель та на політичній і заморській еміграції.

Одначе змальована нами картина української дійсності не була би вірна, колиб ми бачили в ній тільки темні барви і тіні, а не бачили світла і ясних барв.

До тих відрадних явищ у нашому житті за останні роки належить передусім майже повна ліквідація радянського фільства, яке довгий час мов гангрена розкладало організм західно-українського громадянства. Події, які зайшли на Радянській Україні впродовж останнього року, безоглядне нищення червоним царатом усіх проявів українства, а передусім голод — відкрили очі навіть найбільш незрячим і наївним, а рівночасно підірвали ґрунт большевицьким агентам.

Друге незвичайно позитивне явище серед темряви нашої — це факт, що знесли територіально-партикулярні розбіжності і конфлікти між наддністрянською і наддніпрянською віткою українського народу. Вирівнялося і затерлося глибоке провалля, яке викопали були між Галичиною і Великою Україною події і промахи 1919 і 1920 року. Загоїлися рани, пішли в забуття взаємні кривди, жалі і претенсії, а до голосу прийшло те, що найсильніше, те, що зєднує: звязок крови, свідомість спільноти, почуття нерозривности в добрій і злій долі.

Не від речі буде пригадати, що в часах страшної ворожнечі між двома вітками народу, українське зорганізоване жіноцтво перше дало почин до моральної демобілізації розсвареного громадянства. У поодиноких європейських осередках на-

шої політичної еміграції; наприклад у Відні в 1920 і 1921 році, отже в часах найбільш драматичного загострення відносин між розєднаними частинами Нації, українські жіночі товариства були самотнім тереном, де сходилися і спільно зі собою працювали уроженці Галичини і Великої України, галичанки і наддніпрянки. Український Жіночий Зїзд, який відбувся в грудні 1921 р. у Львові, перший кинув гасло замирення розєднаних частин Народу та національної консолідації і це гасло українське зорганізоване жіноцтво переводило послідовно в життя продовж минулих 13 літ. Не від речі також буде пригадати що в часах, коли дурійка радянофільства охопила галицьке громадянство, українське жіноцтво, зорганізоване в Союзі Українок, перше цій отруті рішуче протиставилося, проголосило бойкот радянофільської преси і тих діячів, які одною ногою стояли в національному, а другою в большевицькому світі.

Оба відрадні явища, про які тут була згадка, а саме те, що відпали між нами партикулярні різниці та що на західно-українських землях зліквідоване радянофільство, вони мають одно спільне джерело: Цим джерелом є величезне поглиблення національної свідомости на всіх українських землях. І це є найбільш позитивний, найбільш радісний факт нашого „сьогодні“, факт, який дозволяє нам з вірою в майбутність перетривати теперішнє лихоліття та на якому ми будуємо всі сподівання на краще „завтра“.

Коли порівняти сучасний стан українства зі станом з перед десяти чи двадцяти літ, мусимо ствердити одно: Ми йдемо вперед, ми ро-

стем у сил у. Це така наглядна, така безсумнівна правда, що навіть не треба її доказувати. Невміруща українська національна ідея йде вперед побідним походом на всіх просторах українських земель. Вона відроджується після тисячолітнього сну на наших найдальших окраїнах, на Підкарпаттю. Вона ломить усі, непоборні здавалось би, перешдоки, які поставили перед нею большевики. Вона діє стихійними силами в міліонових масах України, яка нищена та руйнована, слізми і кровю наповнена, гоїть свої глибокі рани, реґенерує свої сили та перероджується психічно серед міліонових жертв. Вона, національна ідея, доказує чудес тут, на Галицькій землі, де Народ творить в органічній, конструктивній праці від основ власні життєві форми та у важкій боротьбі за кожную пядь землі, за кожний хатній поріг, за кожную читальню і кооперативу гартує свої сили.

Зросла національна свідомість найширших шарів громадянства на всіх українських просторах, національна свідомість не тільки в значінні почуття своєї національної окремішности, але теж у значінні свідомого змагання до здійснення Національного Ідеалу. Зросла активність українських мас, які виявляють подиву гідну завзятість в обороні національних інтересів та величезну готовість до жертв. Одним словом: Процес національно-політичної кристалізації, процес переміни Народу в Націю, поступає безупинно вперед. А в цій переміні потенціальної енергії Народу на розгонову українська жінка грає не меншу ролю, як чоловік. Але заки освідомимо собі, де наше, українсь-

кого жіноцтва, місце серед громадянства та яка наша роль на тлі змагань Нації, погляньмо ще на положення Українського Народу з перспективи всесвітніх відносин і міжнародньої політики.

Схарактеризувати в кількох реченнях те, що діється в світі та як воно відбивається на нас — річ нелегка. Находимося у кліщах якогось великого історичного процесу, в якому всі дотеперішні догми і вартості підлягають переоцінці. Ми попали у вир хаосу, в якому серед болів і корчів родяться нові форми життя, нова людина. Криза політична й устроєва, соціальна і господарська, культурна і духовна охопила цілий світ і невідомо, що з неї вирине. Криза це чи загибель культури, сумерк чи тільки потрясення одної епохи в історії людства?

Ніхто цього не знає і не це має для нас головне значіння. А те для нас найважливіше, щоби в тих процесах, які йдуть у світі і в які ми — по волі чи неволі — втягнені, не бути об'єктом, а суб'єктом історії. Річ у тому, щоби не стояти тільки на периферії подій, а бути їх співтворцями, бути жовнірами, які борються за краще завтра та будують власними зусиллями, невдачами і перемогами, свою майбутність!

Яким шляхом піде розвиток подій у міжнародній політиці, ніхто цього передбачити не може. І тільки одно певне можна сказати про світову політичну ситуацію: що нема в ній нічого певного, що на цілому світі нема ніодної сталої точки. Бачимо щораз виразніше нетривкість, пливкість відносин. Міняються майже з місяця на місяць взаємини, договори, союзи між державами. Протягом двадцять чотирьох годин тво-

ряться нові орієнтації і нові політичні констеляції. І тяжко навіть вгадати, котрі з тих змін мають структуральний, а котрі тільки кон'юнктуральний характер.

Одначе не у змінчивих констеляціях річ, не в тимчасовому, більш чи менш для нас корисному, укладі міжнародніх сил лежить суть питання. Для оцінки міжнароднього положення української справи найбільше значіння має тенденція розвитку цих сил. Чи ця тенденція йде по лінії наших інтересів, чи в противному напрямі?

Можна би перерахувати низку фактів на те, що гороскопи для української справи на міжнародній арені не є віраді. Велика динаміка наших обох головних сусідів, петрифікація тих державних організмів, в яких найшлися західно-українські землі, опір чинників, заінтересованих в удержанні теперішньої мапи Європи, яка зробила нас причіпкою до чотирьох держав, — те все безумовно факти для нас некорисні і грізні.

Але побіч них можна навести інші, які з непохитною певністю вказують на те, що час працює для нас, а не проти нас. Всі познаки промовляють за тим, що йде до великої збройної розправи в світі. Вказує на те не тільки нервозна атмосфера в Європі, якої яскравим висловом є перегони в зброєннях, але й щораз грізніші блискавки на Далекому Сході. На порядок денний світової політики входить проблема Східної Європи, а в звязку зі сподіваним розбиттям російської імперії, щораз актуальнішою в світі стає наша справа. З року на рік зростає поінформованість і зацікавлення світа українською проблемою. Ніколи не писали у світовій пресі стільки про українські справи, що протягом одного

останнього року. І хоча кожний підходить до українського питання зі становища власного інтересу, хоча для урядів держав і т. зв. міродайних кол ми є ще тільки цінним предметом, то все таки щораз частіше лунають у світі голоси про необхідність сотворення української держави, як чинника світової рівноваги.

Щоби ця концепція державної незалежності України могла викристалізуватися в світовій opinio, щоби вона могла в свідомості державних мужів і широких кол європейського громадянства звязатися в логічну цілість з політичними і господарськими потребами Європи, на те треба з нашого боку ще багато енергійної пропагандивної праці, а передусім треба давати світові якнайбільше доказів нашої волі до життя та нашої зрілості до самостійного життя. Не перецінюємо значіння міжнародньої пропаганди, не манимо себе, щоби хтонебудь з приязни, з симпатії чи якогось почуття справедливості поміг нам. Знаємо, що реалізація Національного Ідеалу залежить в остаточній мірі тільки від нас самих. Але з другого боку розуміємо значіння добрих звязків зі світом, побудованих на спільноті інтересів.

І тому то міжнародня ситуація накладає на нас обовязок вияву максимальної життєвої динаміки, вона вимагає від нас, щоби ми були готові на випадок зудару сил. Вона примушує нас до національної консолідації, бо моральна готовість на випадок воєнного конфлікту є рівнозначна з тим, щоби воля Нації, воля бодай її найсвідомішої частини, була єдина.

*
* *

Ось так виглядає українська дійсність. На тлі світового хаосу, в обличчі грядучих катаклізмів, які запечатають нашу долю на довгі десятки літ, — Народ розсварений, розбитий. Одиноким великим народом в Європі — в наймах у сусідів.

А серед цього українського хаосу — українська жінка. Молода, нова громадянка, що 50 літ тому вперше упінула за свої людські права, а від кільканадцяти літ робить перші кроки в громадянському житті. Вона ще не свідомо приспаних у ній сил, своїх творчих можливостей. Але вона відчуває глибоко трагедію Нації і розуміє, що відповідальність за цю трагедію паде не тільки на чоловіків, які її безпосередньо завинили, але й на жіноцтво, що в своїй слабості і пасивності не мало спромоги їй протиставитись.

І в цьому почутті відповідальності за долю Нації — вона, українська громадянка, — вона, мати нових українських поколінь, шукає свого шляху: Що робити? Кудю йти? Яке наше „вірую”? Де наш стяг, коло якого гуртувалось би ціле жіноцтво? Які завдання й обов'язки накладають на нас ці важкі часи, які напрямні можна з них вивести для українського жіночого руху?

Ось запити, які ждуть нашої відповіді. Але заки спробуємо відповісти на них, треба може наперед відкинути закиди, які проти нас підносяться, розвіяти сумніви, які нас оточують.

Перший з тих сумнівів звучить так: Чи можна говорити про якісь окремі завдання українського жіноцтва, для яких потріб-

ні окремі жіночі товариства, окремі жіночі журнали, жіночі зїзди і конгреси? Чи є якісь справи, якісь ідеї, які об'єднують українське жіноцтво, об'єднують нас саме, як жінок і як членів Української Нації? Одним словом: чи існує ще український жіночий рух? Чи має він ще рацію існування? А другий сумнів можна би сформулювати так: Чи можна говорити про якісь **спільні** завдання для **цілого** українського жіноцтва ввиду цього, що ми перестали вже бути аморфною масою без переконань, без власного суспільного віру, що ми зрізничувалися по політичним партіям, а світоглядові різниці між одною з нас і другою не є менші ніж між чоловіками? Або іншими словами: якщо український жіночий рух існує, то чи можна говорити про **один** український жіночий рух, чи може є їх кілька, а в кожного з них інше розуміння завдань і ролі жінки?

Жіночий рух... Як непопулярні стали в нас ці слова в останніх часах!... Не менше, як були тому 50 літ, коли їх кинула в галицьке громадянство Наталія Кобринська. Скільки трагічних, чи може радше трагікомічних непорозумінь і зайвих конфліктів викликає в нас **фальшиве розуміння змісту цих слів!** Які безглузді тези і твердження про жіночий рух, виголошувані самопевним тоном знавців, довелося нам чути в останніх місяцях з приводу Українського Жіночого Конгресу! Моторошно робилося на душі від їх неімовірної ігноранції, поверховності і тривіальності. Скільки неумотивованих закидів, схоплених із повітря інсинуацій, скільки неоправданих підозрінь, висаних з пальця інвектив, впало під адресою українського жіночого руху! Здавалося хвилинами, що стоїмо там, де стояла Кобринська перед

п'ятьдесяти роками та що слід зачати наново повторяти те все, що писалося і говорилося продовж минулого півстоліття.

Хіба найкращою відповіддю на всі голоси, які відмовляють українському жіночому рухові право і змисл існування, є наш Конгрес. Він доказує більше переконуючо, ніж найсильніші аргументи і найбільш логічні міркування, що є щось спільне, що нас тут привело і що те спільне сильніше від того, що нас роз'єднує.

Однаке може найдуться люди, для яких навіть наш Конгрес не є вистарчаючим доказом життєвості ідей, які нас об'єднують. Бо серед нашого громадянства і то між визначними, передовими діячами стрінете таких, які сам факт Конгресу готові вважати наскрізь позитивним явищем, але які ставляться ворожо до жіночих організацій... По-спитайте їх, звідки взявся би наш Конгрес, який є чейже зїздом представниць українського зорганізованого жіноцтва, коли би не було жіночих організацій? Є інші, які погоджуються, що жіночі організації потрібні і корисні, але рівночасно вони кидають камінням на жіночий рух. А проте кожна жіноча організація, будь яка її ціль і круг діяльності, є виявом тої суспільної течії, що на цілому світі називається жіночим рухом. Найдете серед нашого громадянства й таких, які розуміють вагу жіночого руху, але для яких слово „фемінізм" є синонімом всього зла. Хібаж вони не знають, що жіночий рух і фемінізм це два ідентичні поняття?

Найбільше поширений у нашому громадянстві погляд, що жіночий рух це тільки боротьба за рівноправність жінок. Приклонники цього погляду твердять, що ця рівноправність стала вже фак-

том і тому — на їх думку — роля жіночого руху
буцїмто вже скінчена.

Ім відповідаємо: **Ніколи** рівноправність
не була ціллю жіночого руху. Вона була
тільки передумовою, яка дозволяла жінці присту-
пити до розв'язки її властивих завдань. Рівноправ-
ність була **тільки засобом**, який уможлиблював нам
вступ у громадське життя в ролі співрішального
і співвідповідального чинника, який дозволяв нам
зачати перетворювати і формувати світ, сотворе-
ний і сформований людиною, згідно з нашими
бажаннями. Чи можливо, щоби один або два де-
сятки літ розв'язали у вдоволяючий спосіб цю не-
звичайно складну проблему, яка звучить: вве-
сти жінку в русло суспільного життя,
перевиховати її до нових завдань, до
нових поширених відповідально-
стей, зв'язати жінку, — не одну, зв'язати мільйони
жінок — зв'язати їх органічно і нерозривно з по-
требами, формами, функціями громади, суспільно-
сти, народу, держави.

Бож про це йде жіночому рухові: щоби
не марнувалися непродуктивно цін-
ності жіночого духа, ці безмежні при-
спани в жінках духові сили, йде про те, щоби їх
з вікового сну прокинути і якнайкраще, в якнайдо-
цільніший спосіб в гармонійну цілість з мужеською
частиною громадянства зв'язати, запрягти їх разом
на службу загалу, у творчий процес нового кращо-
го життя.

Чим є один чи два десятки років цієї т. зв. жі-
ночої рівноправності, коли дивитися на них з істо-
ричної перспективи трьох тисяч літ, продовж яких
всі цінності об'єктивної культури творив виключ-
но чоловік? Яке відношення між тим часом, від

коли триває жіночий еманципаційний рух і до-
жиною періоду мужеського прима-
ту в історії людства? Релігійні і філософічні си-
стеми, державу і законодавство, цілий храм знання
і мистецтва — те все діло мижчини. Жінка ввійшла
в цей мужеський світ дуже, дуже недавно. Вона
робить у ньому щойно перші несміливі
спроби, перші кроки, як мала дитина, яка
вчиться ходити. А в нас знаходяться люди, корот-
козорі малі людці, що на історичні процеси, які
тривають сотнями літ, дивляться з жабячої пер-
спективи. Вони бажали би покласти жіночий рух
у домовину, бо на їх думку жіночий рух це анахро-
нізм, а жіночі організації це абсурд...

А тимчасом на широкому світі щораз голосні-
ше лунають голоси філософів і соціологів, які —
всупереч антифеміністичним тенденціям державних
мужів і політиків — бачать джерело сучасної кризи
у захитанню природної рівноваги між мужеським
і жіночим принципом, як двома рівнорядними фор-
мами людства. Щораз частіше відзиваються го-
лоси остороги, що світ звироднів вна-
слідок повного знехтування жіно-
чого та гіпертрофії мужеського
первня та що одинокий рятунок для нього від
повного банкруцтва, для цього змеханізованого,
стехнізованого, зматеріялізованого і зраціоналізо-
ваного світа, лежить у припливі жіночих сил,
— нових, незужитих сил, які ближчі до
життя, його вічного коріння та істотних потреб.
Односторонній мужеський суспільний порядок му-
сить найти своє природне доповнен-
ня у співпраці жінок на всіх ділян-
ках життя. Одначе це завдання є не на міру
життя одної генерації. Довгі покоління жінок му-

сять трудитися над його здійсненням і довгі покоління треба плекати ідею жіночого руху, поки вона не вкоріниться глибоко у свідомості загалу. А до цього потрібні жіночі організації, як терен кристалізації жіночих поглядів, як осередок скупчування й активізації жіночих сил.

А колиб навіть прийняти, що жіночий рух є нічим більше, як тільки боротьбою за рівноправність жінки з чоловіком, а його остаточною метою — досягнення тієї рівноправності, то чи навіть зі становища так поверховного, так непомірно звуженого розуміння жіночого руху справді можна вважати його чимсь минулим? Чи скінчилася вповні ця боротьба за належне жінці становище в родині і в громадянстві, за освіту і звання, за всі зовнішні можливості розвитку, за її життєвий круг діяльності? Чи справді так світло, так блискуче стоїть справа з жіночою рівноправністю?

Здається, що від 20 літ не було менш відповідного менту видвигати клич ліквідації жіночих товариств та твердити, що жінки вже зрівнані в правах з чоловіками, як саме тепер, коли в цілому світі помітна нова поворотна хвиля антифемінізму, яка намагається зіпхнути жінку назад зі здобутих нею позицій. Ось ми є свідками, як заводять наново *numerus clausus* для жінок на університетах, обмежуючи число студіюючої жіночої молоді до 10%. Ось бачимо, що в деяких державах жінки втрачають політичні права, а в інших державах при всіх зусиллях не можуть їх добути. На цілому світі господарська скрута бе в першій мірі по жінках, бо вони стають жертвою законів, які буцімто мають змен-

шити безробіття. Відживає наново конкуренційна господарська боротьба чоловіків з жінками, ведена у формах, яких не знали навіть передвоєнні часи, часи „нерівноправності“. В усіх державах світу, також там, де конституція й інші основні державні закони запевнюють жінці рівноправність, обов'язує досі старе законодавство побудоване на ідеї примати чоловіки, чого найяскравішим висловом є тип патріархальної родини, де жінка-мати підпорядкована чоловікові.

Але покиньмо теоретичні міркування, залишім світові його журби і погляньмо, як є в нас з тією рівноправністю. Який питомий тягар жіноцтва в нашому національно-громадянському житті? А коли трудно нам відповісти на такий загально сформулований запит, то можна його розбити на кілька конкретних. Який відсоток жінок є членами наших національних товариств? Який відсоток жінок займає передові становища в громадянстві, скільки з них є головами, чи хоча би членами управ краєвих установ, скільки директорами інституцій? Який відсоток становлять жінки на загальних зборах центральних організацій, де право участі мають тільки делегати повітових осередків чи низових клітин? А як є на нашому селі? Чи бувають у нас жінки головами читалень і кооператив? Чи є в нас жінки війтами або бодай членами громадських рад?

Ці запити є закидами не тільки в сторону громадянства, але також, і то в першій мірі, вони обвинувачують нас, жінок. Вони зясовують нам, яке безмежне поле праці лежить перед нами та чи мають слухність ті люди, які думають, що формальна рівноправність жінки, накинена українському громадянству чужим законо-

давством, могла за кільканадцять літ врізатися глибоко в світогляд суспільства та звязати з ним українську жінку тисячними взаєминами.

Але може хто скаже, що приклади, які ми тут подали: громадська самоуправа та національні установи, Просвіта, Кооперація, не є суттєві. Візьмим два інші і то з ділянок, які навіть у найбільш консервативному значінні є незапереченою цариною жінки: а саме домашнє господарство і виховання дівчат.

Маємо в Галичині кільканадцять українських приватних, себто коштами українського громадянства утримуваних середніх дівочих шкіл: гімназій і учительських семінарій. Управа всіх тих заведень спочиває в руках мужчин. В інших краях жіноцтво тому 50 літ зачало боротьбу за свої права від питання управи дівочих шкіл, виходячи з того слушного становища, що жінці належить рішачий вплив на формування психіки дівчат та що відповідне виховання молодого жіночого покоління є першою умовою для успіхів жіночого руху. В нашому громадянстві ця справа ще навіть не прийшла на порядок...

Другий приклад. У Рільничій Палаті, яку влада утворила недавно у Львові, є окрема секція жіночого домашнього господарства. Ця секція складається тільки з жінок, але є в ній й один чоловік. Цей чоловік репрезентує українських жінок-господинь, бо наші господарські установи — нам, українським господарням на сором, а собі на сміх — виделегували до Рільничої Палати самих чоловіків і ніодної жінки.

Може хто подумає, що всі ті приклади беремо з життя цього покоління жінок, яке ще не кінчало високих шкіл і тому не розпоряджає відповідно

кваліфікованими силами, та що коли молодше жіноче покоління ввійде в громадське життя, відносини покращають. Тут з жалем треба ствердити, що жінки, які в останніх роках покінчили студії, є переважно елементом менше громадськи активним, ніж старші громадянки, а також що участь і вплив наймолодшого жіночого покоління на терені студентських організацій і ідеологічних гуртів молоді — в порівнанні з ролею, яку грали в житті молоді перед війною наші перші студентки — це радше крок назад, ніж уперед.

Так виглядає т. зв. жіноча рівноправність у Галичині. Мабуть не інакше і не краще стоїть з нею справа на інших західних українських землях, на Волині, на Буковині, на Підкарпатті. Чи зогляду на такий стан правильний є погляд тих, які жіночий рух вважають анахронізмом?

Чуємо дальше закид, що жіночий рух разом з жіночими організаціями це буцімто відмежовування жінок в окрему жіночу суспільність, шкідливе для самого жіноцтва та для цілого громадянства. На це відповідаємо: Ніколи український жіночий рух не проповідував ізоляції жіноцтва від загалу громадянства, а навпаки від самих своїх початків свідомо і доцільно змагав до того, щоби українське жіноцтво стало живою і якнайактивнішою частиною Нації. Ясно і недвозначно застерігалася проти інсинуацій поділу на жіночу і чоловічу частину з окремими ідеологіями і програмами Наталія Кобринська, яка ще в 1887 р. писала: „Ми не думаємо відчужуватися від мужчин на полі загальних стремлень і ізолювати жіноче питання від інших суспільних завдань“. За Кобринською зясовували ми це становище десятки і сотні разів, воно

зафіксоване в статутах жіночих товариств, в резолюціях щорічних загальних зборів Союзу Українок, зїздів і анкет, у тезах рефератів, у десятках статей. Звідкиже лунали і лунають гасла: „Жінки, ставайте до боротьби з безграмоністю“, — „Жінки, основуйте дитячі садки“, — „Жінки в кооперацію“, — „Жінки, вступайте в політичні партії“, — „Жінки, йдіть лавою до виборів“, — як не з Союзу Українок? Хто підготовляв і підготовляє українське жіноцтво до громадянських завдань, хто мобілізує його сили, активізує його енергію як не жіноча організація? Всі загально-національні акції і потреби находили все найживіший відгук у жіночих організаціях та їхніх членах. Жінки зорганізовані в жіночих товариствах творять рівночасно найдіяльніший елемент у всякій громадянській роботі. Бо ніколи не стояли ми на становищі, що жіноча організація це одинокий терен громадянської діяльності жінки та що співпраця в жіночому товаристві звільнює нас від інших громадських обов'язків. Навпаки — програма українського жіночого руху звучала все: окрема надпартійна жіноча організація і одночасно участь у загальних громадянських установах та політичних партіях. Окрема жіноча організація — для перевиховання широких жіночих мас, для зясування жінці її ролі в змаганнях Нації. Праця в спільних організаціях і політичних партіях разом з мужчинами — бож це є шлях, на якому українська жінка може безпосередно впливати на українську дійсність. Як пояснять противники окремих жіночих організацій факт, що наші загально національні установи продовж десятків літ не вміли втягнути жіноцтва в суспільне життя? Бо якже могла укра-

їнська жінка, як може українська селянка ще сьогодні, перескочити в громадянське життя без посередництва жіночої організації?

Так само нестійний закид егоїзму, звернений проти українського жіночого руху. Ніколи український жіночий рух не був рухом егоїстичним для якихось вузько зрозумілих жіночих інтересів. На першому місці ставили ми все обов'язки, а не права, а коли домагалися „прав” для себе, то робили це у глибокому переконанні, що без тих прав не можемо стати активними, корисними для Народу громадянками. Ці „права” розуміли ми все як право на народний труд, на службу для Нації і віримо глибоко, що ця наша служба потрібна, що без неї Народ не може обійтися. Служба для Нації була і є одною з провідних ідей українського жіночого руху, з якої він черпає свій етос і своє остаточне оправдання.

Як дивно звучить закид егоїзму в устах мужчин, які всі питання вирішують фактично зі становища власних інтересів, в яких розумінні об'єктивною нормою світа: добра, справедливості, моралі, є тільки вони, чоловіки, і які, коли говорять „суспільність”, „народ“, то думають переважно тільки про себе, забуваючи про другу половину людського роду.

Вповні неоправданим є також закид „інтернаціоналізму” звернений у нашу сторону, бо не було і нема другого жіночого руху, який би до такої міри черпав свої сили з національної ідеї, як український жіночий рух. І коли з одного боку обвинувачують нас в анаціональних тенденціях, — кажуть, що український фемінізм є фемінізмом, але не є українським, тоді

рівночасно інші рахують нам за гріх, що українські жіночі організації займаються тільки національними справами, а занедбують жіночі. Ні одні ні другі не мають рації. В українських жіночих товариствах була і є рівновага між обома ідеями, які лягли в основу їхньої діяльності: між ідеєю національною і ідеєю жіночого руху. Бо ідея визволення Нації і фемінізм не криють у собі ніяких суперечних тенденцій, як дехто думає, а навпаки: жіночий рух, прямуючи до вияву всіх творчих можливостей жінки, скріплює тимсамим життєздатність і енергію Нації.

✓ І не сліпим невільничим наслідуванням мужчин є жіночий рух, не є він змаганням до „змужчинення“ жінки, як читали ми це недавно. Навпаки — вихідною точкою жіночого руху було переконання про відмінність жіночої духової структури та бажання збагатити людську культуру цінностями жіночого духа. Саме тому жіночий рух каже жінці йти власними шляхами, а не бути довше сателітом і трабантом мужчины. Не хочемо наслідувати мужчин в їх геніяльності, але не хочемо теж повторяти за ними їх нісенітниць і злочинів. Хочемо бути собою. Може не зуміли би ми краще правити світом, як це роблять мужчины, але думаємо, що стан, до якого довели світ мужчины, не є причиною до гордості. Знаємо, що жіноча співпраця буде тільки тоді мати правдиву, тривку вартість для громадянства, коли вона буде висловом нашої особовості.

Застерігаємося також рішуче проти інсинуацій, немовто український жіночий рух проповідує „фізіологічну еманципацію“ і змагає до сексуаль-

ної свободи жінки. Коли жіночий рух поставив як один із своїх постулатів домагання рівної сексуальної моралі, то він ніколи не розумів її так, щоби стягнути жінку там, де знаходиться чоловік, але щоби піднести чоловіка на ту висоту, на якій стоїть жінка. Рівну мораль ми розуміли і розуміємо як рівну відповідальність жінки і чоловіка за скількість і якість нового покоління, за здоров'я, силу і виховання потомства.

І тому мусимо застерегтися проти того, щоб обтяжувати жіночий рух відповідальністю за упадок моралі. Не жінки сотворили суспільний лад, в якому є місце на торгівлю жінками і молоддю, на санкціоновану державою проституцію. Хто перший виступив до боротьби з тими язвами мужеської суспільності, як не жіночий рух? І не жінки є відповідальні за всі прояви біологічної дегенерації людства. І не жінки є відповідальні за соціальні і господарські умови, які доводять до занепаду родинного життя. Жіночий рух був і є одним з найбільше дисциплінованих і найбільш етичних рухів людства і так само український жіночий рух завжди був і хоче далі бути носієм найвищих етичних цінностей. Ми знаємо, що „як ріка не може піднятися вище свого джерела, так народ не може піднятися вище рівня свого жіноцтва” і що в руках української жінки лежать найвищі етичні цінності Нації. 7

Чи може бути більш зловбий закид у сторону жіночого руху, який завжди ставився з найбільшою повагою до материнських обов'язків жінки та перший видвигнув перед державою домагання опі-

ки над материнством і діворою, як закид руйнування родинного життя? На родину глядімо як на суспільну і біологічну клітину народного організму, як на місце, де ковається душа і майбутність Нації. І саме тому, що так високо ставимо родину і роль жінки в родині, бажаєм оздоровити родинне життя, піднести пошану до жінки і матері та забезпечити матері рівні права з батьком.

Одначе з другого боку не можемо погодитися з тими, які бажали би замкнути жінку назад дома та які вважають родину самотнім полем діяльності жінки. Ніколи за весь час історії людства фізіологічні і педагогічні функції материнства не вичерпували всіх фізичних і духових сил жінки. Поза заняттями зв'язаними з материнством, жінка від найдавніших часів працювала на полі господарської продукції, вона була в давніх формах господарського життя і при тій ролі, яку відгравало домашнє господарство аж до винаходу машини, могутнім, господарсько - продуктивним чинником, яким ще сьогодні є наша селянка. Коли родинний дім звузився, коли техніка відібрала йому його господарські функції, а суспільність переняла на себе виховання й навчання, опіку над хворими і бідними та цілий ряд інших справ, які в давніх віках лежали в руках господині і матері, то безглуздими стали намагання зіпхнути жінку назад до „домашнього вогнища“ та обмежити її роль тільки до домашніх і родинних обов'язків. Яка дивна мішанина романтики, маломішанства і хорої сексуальної уяви лягла в основу тих поглядів на жінку і жіночий рух, що бачать „істотну площину жіночої проблеми“ та „центрально-

ний пункт жіночого руху“ в сексуальності жінки. Ніколи не погодимося на таке розуміння жіночого руху. На нашу думку жінка не є тільки половою істотою — її призначення як людини виходить поза її призначення полове, як жінки і матері. Вона має власне, безпосереднє відношення до людства, як людина, а не лиш посереднє через свою функцію продовження людського роду. Ми маємо безпосереднє відношення до життя Народу, а не тільки через наших синів, яких приводимо на світ. Це почуття безпосереднього звязку з Народом, — звязку для якого материнство і вузькі рямці родинного круга не є самотнім висловом, було й є джерелом українського жіночого руху.

Ставлячи високо післанництво матері, ми рівночасно поборюємо вузький егоїзм родини та всі її асоціяльні тенденції, які добро найближчих ставлять вище від добра загалу. В наших очах українська мати — це „*mater patriae*“, мати Батьківщини, мати свого Народу, якої обовязки не кінчаються на порозі власного дому. Бо як не можна повести кордонів між інтересами родини і народу, так не можна відмежувати від себе материнських і громадянських обовязків жінки.

„Будьмо громадянками в чотирьох стінах нашої хати, будьмо матерями в суспільному житті“ — ось наше розуміння материнства і ось рівночасно наша, так би мовити, жіноча політична програма. Яка вона ясна і проста, а рівночасно яка багата у зміст, як вона підходить для жінок усіх суспільних шарів

і всіх світоглядів, як добре можна її прикласти до різних життєвих і політичних умов! Чи треба розроблювати цю програму на поодинокі тези? Чи треба ближче пояснювати, що значить бути громадянкою у власній хаті, бути нею на кожному кроці буденного життя, у кожному слові і кожній думці, — бути громадянкою у відношенні до своїх найближчих і передусім до своїх дітей? Чи треба говорити, які обов'язки накладає на нас таке розуміння ролі матері в напрямі витворення відповідної домашньої атмосфери, яка була би протигаю проти напору всіх деморалізуючих і денационалізуючих сил? Серед нашої дійсності бути громадянкою в себе дома — це значить передусім: вкорінити в дитину від її ранньої молодости, впоїти в ціле наше родинне оточення, найглибше переконання, що добро одиниці мусить бути підпорядковане щастю загалу і що доля одиниці зв'язана нерозривно з долею Нації. Нема для нас, ні для наших найближчих вигідного життя, нема особистої кар'єри, нема власного щастя, як довго страждає Батьківщина. Мусимо витворити в себе дома своєрідний український етос і ерос та зробити їх начальними наказами української родини.

І мусимо ще вкорінити в наші діти почуття гордості, що вони українці, якої джерелом непохитна віра в світле майбутнє невважаючи на трагічну сучасність. Бо ми, українські жінки, які природою призначені на те, щоби давати життя новому українському поколінню, віримо в отсе життя! Ми віримо у Народ і його невмирущі сили! Віримо в повну перемогу нашої національної справи на всіх землях українських. І тому не дозволимо, щоби в душі наших дітей вкра-

лася зневіра, не допустимо, щоби вони могли зійти на шлях апостазії від Національного Ідеалу.

А наша програма в громадському житті? Де шукати напрямних для нас, жінок, у часах загального хаосу, безладдя і розкладу? Може це 5 перед дванадцятю, а наші брати, чоловіки розсварені, розбиті. Що нам робити? Що робити, щоби мати право сказати про себе: „я йду з народом, а народ зі мною“?

У глибині непомильного материнського інстинкту шукаймо відповіді на ці запити. Будьмо матерями в суспільному житті! Наша політична місія зв'язана з нашою біологічною ролюю, як родительок і опікунок нових поколінь. Внесім у наше громадське життя ті моральні цінності, які українська жінка поклала була колись в основу родини. Наша роля в громадянстві — це діяльність у напрямі зберігування, скріплення та uzдоровлення українського життя.

Українське життя... Яке воно нам близьке і дороге, на скільки ближче нам, матерям, ніж чоловікам! Український Нарід — нами приведений на світ, нами вигодований, нашими раменами виколисаний, зв'язаний з нами тисячними підсвідомими взаєминами.

Хто більше може бути свідомий живої єдності Українського Народу, єдності в подвійному значінні: через кордони і через усі внутрішні колотнечі, як не ми, його матері? І тому нема для нас під цю пору важнішого завдання, як плекання тієї єдності. Єдність через кордони — це соборність духа, єдність через усі непоро-

зуміння і противенства — це внутрішня консолідація громадянства.

„Заклучіть пакт неагресії, внутрішнього перемиря, зверніть усі зусилля на зовні, на конструктивні цілі, замість на взаємне поборювання“ — це домагання ми мусимо поставити, рішуче поставити до громадянства.

І скажім ще так до громадянства: Ми хочемо взяти на себе половину відповідальности за долю Народу, — поділіться нею з нами. Батьківщина нас потребує, вона потребує матері. Не тільки її тепла і м'якості, її ніжності і виrozumіння, але потребує теж материнського дбайливого ока, материнських заповідливих рук, материнської інтуїції, потребує материнськості в значінні духової космічної сили. Україна може і буде жити тільки тоді, коли Вона запряже у свою службу поруч чоловічих також духові і моральні сили жіноцтва.

р
л 4931

7436

40/1
БІОТЕКА СОЮЗУ УКРАЇНОК
Ч. 1.

МІЛЕНА РУДНИЦЬКА

УКРАЇНСЬКА ДІЙСНІСТЬ І ЗАВДАННЯ ЖІНКИ

ДРУКАРНЯ „ГРАФІЯ“, ЛЬВІВ, ВУЛ. ТИХА 5. ТЕЛ. 202-83.

Л Ї В І В

1934

НАКЛАДОМ ЖІНОЧОЇ ВИДАВНИЧОЇ КООПЕРАТИВИ
„СОЮЗ УКРАЇНОК“